

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Pehkoranta, Anna

Title: Ihminen on juureton puu

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Pehkoranta, A. (2017). Ihminen on juureton puu. Maailmankirjat :
käännöskirjallisuuden verkkolehti, 4.9.2017. <http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/?p=2501>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Han Kang: Vegetaristi

Ihminen on juureton puu – ANNA PEHKORANTA (4.9.2017)

”Voin luottaa enää rintoihini. Pidän niistä, ne eivät voi tappaa. Käsi, jalka, kieli, katse – kaikki aseita, joilta ei ole turvassa mikään. Mutta rinnat ovat toista maata. Niin kauan kuin ne ovat pyöreät, minussa ei ole mitään vikaa.” (Vegetaristi, 43)

Vegetaristi (채식주의자, *Chaesikju-uija*) on eteläkorealaisen Han Kangin (s. 1970) hiljattain suomennettu, koreaksi vuonna 2007 ilmestynyt romaani. Han Kang on kotimaassaan moninkertaisesti palkittu kirjailija, jonka kaunokirjalliseen tuotantoon kuuluu sekä runoteoksia että romaaneja yhteensä noin kymmenen teoksen edestä. Kirjailijanuransa Han aloitti vuonna 1993 ilmestyneellä runokokoelmalla; kirjailijan työnsä ohessa hän opettaa luovaa kirjoittamista Soulin taideinstituutissa sekä esiintyy performansitaiteilijana.

Vegetaristi on muodoltaan kolmiosainen pienenisromaani, jonka jokainen osa muodostaa itsenäisen, kerronnaltaan muista osista poikkeavan ja omalakisien kokonaisuuden. Kaikki teoksen kolme osaa ovatkin ennen romaanin julkaisemista ilmestyneet erillisinä kertomuksina eteläkorealaisissa kirjallisuuslehdissä. *Vegetaristin* tapaiset erillisistä ja itsenäisinä kertomuksina toimivista osista muodostuvat ketjuromaanit ovat verrattain yleisiä korealaisessa kirjallisuudessa ja korealaisissa kirjallisuuslehdissä julkaistaankin paljon novelleja tai lyhyitä kertomuksia, jotka usein myöhemmin kootaan yhtenäisiksi romaaneiksi. Hanin teoksen kolminäytöksistä draamaa muistuttava rakenne lienee osaltaan vaikuttanut myös Lim Woo-Seongin *Vegetaristin* pohjalta ohjaaman vuonna 2009 ilmestyneen samannimisen elokuvasovitukseen syntymiseen.

Ilmestyessään Etelä-Koreassa kymmenen vuotta sitten *Vegetaristi* sai kotimaassaan ristiriitaisen vastaanoton, mutta on noussut koreankielistä lukijakuntaa laajemman yleisön tietoisuuteen teokselle vuonna 2016 myönnetyn kansainvälisen Booker-palkinnon myötä. Kansainvälinen Booker-palkinto (*Man Booker International Prize*) on varhaisemman, aikaisemmin pääasiassa Kansainyhteisöön kuuluvien maiden ja vuodesta 2014 alkaen mihin tahansa englanninkieliseen romaanikirjallisuuteen keskittyvän Booker-palkinnon (*Man Booker Prize for Fiction*) rinnalle vuonna 2005 perustettu kirjallisuuspalkinto. Kansainvälinen Booker-palkinto voidaan myöntää millä tahansa kielellä kirjoittavalle kirjailijalle, jonka teoksia on käännetty englanniksi ja julkaistu Britanniassa. Ensimmäisten kymmenen vuoden ajan palkinto myönnettiin joka toinen vuosi palkitun kirjailijan koko elämäntyöstä. Vuodesta 2016 alkaen se myönnetään vuosittain yksittäisestä englanniksi käännetystä, Britanniassa julkaistusta teoksesta; palkintosumma jaetaan tasan kirjailijan ja kääntäjän kesken. Han Kangin *Vegetaristi* sai palkinnon Deborah Smithin vuonna 2015 ilmestyneen englanninkielisen käännöksen *The Vegetarian* perusteella.

”Kunpa voisin nukkua. Kunpa voisin karkottaa ajatukset päästäni edes tunniksi. Asunnossamme on koleaa kaikkina niinä öinä, lukemattomina öinä, joina herään ja kävelen

paljain jaloin edestakaisin. Huoneisto on kylmä kuin jäähtymään päästetty riisi tai keitto. Mustan ikkunan takana ei näy mitään. Käytävän tumma ovi kolahtaa aika ajoin, vaikka kukaan ei pyri sisään, ei todellakaan. Kun panen uudelleen makuulle ja työnän käden täkin alle, kaikki lämpö on kaikonnut minusta.” (42)

Yeong-hye on nuori, vaatimaton ja vähäpuheinen perinteisessä eteläkorealaisessa avioliitossa elävä nainen, joka alkaa äkillisesti kärsiä unettomuudesta ja nähdä brutaaleja, raakaa ja hallitsematonta väkivaltaa tiukkuja painajaisunia. Unien seurauksena Yeong-hye päättää lopettaa lihansyönnin, mikä suistaa raiteiltaan koko perheyhteisön. Yeong-hyen aviomies Cheong, neljä vuotta vanhempi sisar In-hye ja tämän aviomies, nuorempi veli Yeong-ho sekä kolmilapsisesta perheestä kotona huolehtinut äiti ja Vietnamin sodassa amerikkalaisten joukoissa taistellut äkkipikainen ja voimakastahtoinen isä yrittävät kukin vuorollaan painostaa tai pakottaa Yeong-hyen luopumaan päätöksestään. Jokin Yeong-hyen sisällä on kuitenkin muuttunut peruuttamattomasti, eivätkä perheen yritykset tuota toivottua tulosta. Ennen tahdottomuuteen saakka sävyisä nainen on ehdoton päätöksessään, joka saa vähitellen yhä enemmän psyykkisen tasapainon järkkymiseen viittaavia sävyjä.

Halki koko teoksen Yeong-hyen sisäisen kamppailun taustalla virtaa äänettömästi kuin unen takaa Soulin miljoonakaupunki. Romaanin varsinaiset tapahtumapaikat jäävät kuitenkin sivuun valtavan kaupungin kaaoksesta: tavallisten ihmisten asuntoihin, Yeong-hyen videotaidetta työkseen tekevän langon studioon sekä Soulin laitamilla kohoavien metsäisten kukkuloiden katveessa uinuvaan sairaalaan, joka sulkee seiniensä suojiin inhimillisen kärsimyksen koko kirjon.

Kielellisesti ja tyyllillisesti Han Kangin omaperäinen kerronta on samanaikaisesti pelkistettyä, raakaa ja hienovireistä. Merkillepantavaa on, että yhtäkään romaanin kolmesta erillisestä kertomuksesta tai osasta ei ole kerrottu Yeong-hyen näkökulmasta. Ensimmäisen osan kertoja on Yeong-hyen aviomies, toisen osan kerronta puolestaan on esitetty kolmannessa persoonassa Yeong-hyen nimettömäksi jäävän langon näkökulmasta ja romaanin kolmannessa, viimeisessä osassa kerronnan keskiöön nousee päähenkilön sisar In-hye. Yeong-hye itse saa äänen ainoastaan romaanin muun kerronnan sisään jäävissä lyhyissä kursivoiduissa jaksoissa, joista osaa siteeraan tässä kirjoituksessa. Han Kangin romaanin elokuvakerrontaa muistuttava, yksikön ensimmäisen ja kolmannen persoonan välillä liikkuva esitystapa erottaa teoksen muodoltaan usean minä-kertojan romaanin traditiosta jättäen sen kolme erillistä osaa erikoiseen, keskenään yhteismitattomaan suhteeseen.

Siinä missä romaanin kaksi ensimmäistä osaa on kerrottu imperfektissä, teoksen päättävässä viimeisessä osassa kerronta tapahtuu presensissä, mikä synnyttää vaikutelman eräänlaisesta jälkinäytöksestä edellisten osien tapahtumille. Paradoksaalisesti romaanin aloittavan ja sen ainoan ensimmäisessä persoonassa esitetyn osan kertojana on Yeong-hyen epävarma aviomies, jonka suhde vaimoonsa paljastuu heti romaanin alussa pinnalliseksi ja itsekeskeiseksi, ja joka jää lopulta teoksen kaikista henkilöistä etäisimmäksi. Temaattisesti romaanin epätavallinen esitystapa ja sen osien kerronnallinen yhteismitattomuus korostavat Yeong-hyen ja hänen läheistensä elämää olennaisesti määrittävää vierauden ja ulkopuolisuuden tunnetta.

”Kaikki alkaa tuntua vieraalta. Kuin olisin tullut suljetun, kahvattoman oven taakse. Ehkä kohtaan vasta nyt jotain, mikä on ollut aina täällä. On pimeää. Sysimusta pimeys sammuttaa kaiken.” (37)

Vegetaristista on vaikea kirjoittaa, aivan kuten sitä on paikoitellen vaikea lukeakin, sillä se on ydinolemukseltaan omalaatuinen ja outo teos. Hanin lyyrinen proosa sekä tekstin läpituokea visuaalisuus ja hetkittäinen maalausellisuus muodostavat lähes hypnoottisella tavalla häiritsevän kontrastin romaanin monin paikoin groteskeille ja väkivaltaisille tapahtumille. Teoksen psykologisen kuvauksen ankaruus asettuu niin ikään merkilliseen suhteeseen esteettiseltä olemukseltaan hillityn ja impressionistisen kerronnan kanssa. Siinä missä lukemisen vaikeus liittyy yksinomaan teoksen teemoihin ja tapahtumiin – henkiseen ja ruumiilliseen väkivaltaan, seksuaaliseen hyväksikäyttöön, mielen ja ruumiin vähittäiseen hajoamiseen – kirjoittamisen vaikeus on suoraan yhteydessä tekstin ytimessä olevaan outouteen.

Romaanin tunnelmaa hallitsevaa ja sen kerronnan läpäisevää outouden tai vierauden kokemusta voisi ehkä kuvata Sigmund Freudin psykoanalyttisesta teoriasta peräisin olevalla saksankielisellä termillä *unheimlich*. Sanalle ei ole olemassa suoraa suomenkielistä vastinetta, mutta sen merkitys Freudin tarkoittamassa mielessä lähestyy jotakin ’kammottavaa’, ’kauheaa’ tai ’painajaismaista’. *Unheimlich* on mahdollista ymmärtää myös joksikin sellaiseksi, jota kuvaa suomen kielen sana ’epämukava’. Mielenkiintoista Han Kangin teoksen näkökulmasta on erityisesti käsitteen suhde sen oletettuun vastakohtaan, sanaan *heimlich*, jonka merkitys on kahtalainen: yhtäältä *heimlich* tarkoittaa jotakin ’tuttua’, ’kotoista’ tai ’miellyttävää’, mutta toisaalta se voi merkitä myös jotakin ’kätkeynyä’ tai ’salaista’. Sanaan *heimlich* sisältyvän ambivalenssin vuoksi sen voidaan Freudin mukaan nähdä lopulta lankeavan yhteen vastakohtansa kanssa, jolloin *unheimlich* viittaa johonkin palaavaan torjuttuun, toisin sanoen johonkin sellaiseen, joka on aiemmin ollut tietoisuuden piirissä ja siten jollakin tavalla tuttua mutta joka on torjunnan seurauksena muuttunut vieraaksi. *Unheimlich* on siis jotakin kätkeytyksi ja salaiseksi tarkoitettua, joka on torjuntayrityksistä huolimatta noussut tietoisuuteen ja näyttäytyy sen vuoksi ahdistavana tai kammottavana.

”Viiden minuutin torkahduksia. Luisun tokkurasta nukuksiin, ja taas se alkaa – tuttu uni. Sitä ei voi edes enää sanoa uneksi. Jonkin eläimen hurjina kiiluvat silmät, verta, maasta kaivettu kallo, taas ne silmät. Ne nousevat syvältä sisältäni. Havahdun puistatukseen, käteni, minun täytyy nähdä käteni. Täytyy hengittää. Kynteni ovat yhä tylpät, hampaani yhä vaarattomat.” (43)

Väkivallan, väkivallattoman vastarinnan sekä menneisyydestä vaikenemisen teemat ovat *Vegetaristissa* korostuneesti läsnä. Yeong-hyen unissa kohtaamat kauhut ovat muistumia menneisyydessä koetusta väkivallasta, mutta samalla ne muistuttavat myös hänen omasta osallisuudestaan ihmiskunnan muita eläviä olentoja kohtaan harjoittamaan väkivaltaan. Torjuttu palaa tietoisuuteen yön pimeydessä, kunnes kärsimyksen todellisuutta ei enää ole mahdollista paeta. Romaaniin sisältyvien erilaisten ruumiillisen ja henkisen väkivallan

kuvausten lisäksi myös vaikenemisella onkin teoksessa keskeinen merkitys. Yeong-hyen vaitonaisuus ja lopulta täydellinen puhumattomuus rinnastuvat tapaan, jolla Etelä-Koreassa on poliittisista syistä vaiettu maan lähihistorian synkistä tapahtumista aivan viime vuosiin saakka. Toukokuussa 1980 eteläisessä Gwangjun kaupungissa demokratiaa, lehdistönvapautta ja minimipalkkaa vaatineet opiskelijat kokoontuivat osoittamaan mieltään armeijan avulla vallan kaapanneen kenraalimajuri Chun Doo-hwanin epävirallista hallintoa vastaan. Hallituksen joukkojen aseellisen väliintulon seurauksena rauhallisesti alkanut mielenosoitus kääntyi verilöylyksi, jossa sadat ihmiset menettivät henkensä. Vasta 1990-luvulla uhrit saivat valtiollisen hautauksen ja muistomerkin, mutta sen jälkeenkin Gwangjun tapahtumista puhuminen julkisesti on ollut Etelä-Koreassa poliittisesti epäsuotavaa.

Suomessa ja muualla länsimaissa Gwangjun tapahtumat muistetaan huonosti, vaikka armeijan väliintulo ja mielenosoittajien esittämien demokratiavaatimusten väkivaltainen tukahduttaminen muistuttavat monella tapaa lännessä laajasti julkisuutta saanutta Tiananmenin verilöylyä Beijingin Taivaallisen rauhan aukiolla yhdeksän vuotta Gwangjun kansannousua myöhemmin. Vaikka Gwangjun ja Tiananmenin mielenosoitusten poliittinen ja yhteiskunnallinen konteksti ja tapahtumien kulku poikkeavatkin toisistaan olennaisella tavalla, molemmissa mielenosoittajien keskeisenä pyrkimyksenä oli demokratian ja sananvapauden lisääminen. Arviot Gwangjun väkivaltaisuuksissa kuolleiden määrästä vaihtelevat sadoista yli tuhanteen, Tiananmenin tapauksessa mahdollisesti useisiin tuhansiin. Syy siihen, ettei Gwangjun kansannousua ja sen väkivaltaista tukahduttamista Suomessa kuitenkaan juuri muisteta saattaa olla yksinkertainen: kenties kommunistisen Kiinan kansalaisiinsa kohdistamaa väkivaltaa on ollut länsimaissa helpompi arvostella kuin Yhdysvaltain liittolaisen, toisen maailmansodan voittajavaltioiden suurvaltapoliittikan tuloksena syntyneen Etelä-Korean sotilashallinnon väkivaltaisia toimia.

Gwangjussa syntynyt Han Kang oli kansannousun aikaan yhdeksänvuotias ja muuttanut perheensä kanssa synnyinkaupungistaan Souliin vasta neljä kuukautta aiemmin. Kirjailija on kertonut Gwangjun tapahtumien olleen hänen lapsuutensa suurin järkytys sekä vaikuttaneen syvästi hänen käsitykseensä ihmisestä yhtäältä käsittämättömään julmuuteen ja toisaalta myötätuntoon ja anteeksiantoon kykenevänä olentona. Myös *Vegetaristissa* Gwangjun traagiset tapahtumat ovat jättäneet lähtemättömän jäljen erääseen teoksen keskushenkilöistä, Yeong-hyen lankoon, mielenosoituksiin osallistuneeseen nuoreen taiteilijaan. Vaikka Gwangju mainitaan romaanissa vain ohimennen, hienovaraisempia viitteitä Gwangjun väkivaltaisuuksiin voi nähdä kahdessa merkitykselliseksi muodostuvassa tapauksessa, jotka sattuvat Yeong-hyen ollessa yhdeksänvuotias – samanikäinen kuin Han itse oli kansannousun aikaan vuonna 1980.

Tapauksista ensimmäinen kerrotaan Yeong-hyen sisaren näkökulmasta: eräänä päivänä In-hye eksyy nuoremman sisarensa kanssa kotikylänsä lähellä olevalle vuorelle, mutta In-hyen järkytykseksi pikkusisko ei haluakaan löytää takaisin kotiin. Pohtiessaan tapausta myöhemmin In-hye ymmärtää tämän pelänneen väkivaltaista ja sadistista isäänsä, jonka raivo kohdistui perheen kolmesta lapsesta erityisesti hiljaiseen ja puolustuskyvyttömään Yeong-hyeen. Toinen tapauksista puolestaan on korostuneen väkivaltainen ja ilmeisellä tavalla yhteydessä Yeong-hyen päätökseen kieltäytyä lihansyönnistä: perheen koiran purtua yhdeksänvuotiasta Yeong-hyettä isä köyttää koiran kiinni moottoripyöräänsä ja juoksupuuta sen hengiltä tyttärensä nähden. Osaamatta edes kääntää katsettaan Yeong-hye seisoo todistamassa brutaalia näytelmää koiran irti leikattu häntä haavansa peittona. Samana iltana kotona järjestetään pidot, joihin kutsutaan kaikki kylän merkkimiehet; jotta puremahaava parantuisi, myös Yeong-hyen on syötävä entisen lemmikkikoiran lihaa.

”Miksen suistunut raiteiltani kuten ennen raivotessasi? Minusta tuli entistäkin tyynempi. Kun otsalleni olisi painunut viileä käsi. Yhtäkkiä kaikki ympärilläni alkoi liukua pois päin kuin laskuveden viemänä. Ruokapöytä, sinä, kaikki keittiön huonekalut. Olin yksin; koko äärettömässä avaruudessa ei ollut jäljellä mitään muuta kuin minä.” (26)

Samoin kuin Etelä-Korean suhteellisen lyhyttä historiaa, myös korealaista kirjallisuutta tunnetaan Suomessa huonosti. Suurelta osin suomennosten puuttumisen vuoksi korealainen kirjallisuus, jolla itsessään on pitkä ja elävä historia, onkin jäänyt muuhun itäaasialaiseen kirjallisuuteen verrattuna vähäiselle huomiolle. Siinä missä kiinalaista ja japanilaista klassista runoutta, filosofisia tekstejä ja nykyproosaa on suomennettu jo vuosikymmenten ajan ja lisää suomennetaan uuden ja taitavan kääntäjäsukupolven voimin jatkuvasti, korealaisen kirjallisuuden kääntämisestä suomeksi on alettu kiinnostua vasta viime vuosina.

Etelä-Koreassa kirjoitetaan ja luetaan paljon kaunokirjallisuutta ja kirjailijat ovat maassa arvostettuja sukupuoleen katsomatta, mutta myös muualla länsimaissa korealaista kirjallisuutta tunnetaan huonosti, osittain juuri käännösten vähäisyyden vuoksi. Korealaista kirjallisuutta ei ole käännetty merkittävästi edes englanniksi, mikä antaa Hanin ja Smithin saamalle tunnustukselle sitäkin suuremman painoarvon. Toistaiseksi harvalukuisiin englanniksi käännettyihin korealaisiin nykykirjailijoihin kuuluu Han Kangin ohella sellaisia kirjailijoita kuin Kim Young-ha, Bae Suah ja Shin Kyung-sook, jonka romaani *Pidä huolta äidistä* (2015) on myös suomennettu suoraan koreasta ja toinen romaani *Jään luoksesi* (2017) ilmestyy suomeksi tänä syksynä. Jo nyt on kuitenkin käynyt ilmeiseksi, että *Vegetaristille* myönnetty kansainvälinen Booker-palkinto on lisännyt sekä kustantamoiden että lukijoiden kiinnostusta korealaista kirjallisuutta kohtaan niin englanninkielisessä maailmassa kuin sen ulkopuolellakin.

Sen lisäksi, että palkinto on osaltaan nostanut korealaisen nykykirjallisuuden laajemmin kansainvälisen yleisön tietoisuuteen, se on myös herättänyt runsaasti keskustelua kaunokirjallisuuden kääntämiseen liittyvistä ongelmista sekä kääntäjän roolista lähtötekstin merkitysten välittäjänä alkukielistä teosta tuntemattomalle lukijakunnalle. Käännöksen saamasta tunnuksesta huolimatta Deborah Smithin englanninnosta on arvosteltu siitä, että Smith on teosta kääntäessään joissakin kohdin yksinkertaistanut ilmaisua ja toisaalta lisännyt tunnetiloja kuvaavia adverbeja toisaalle valitsemiaan merkityksiä korostaakseen. Smith itse on puolustanut ratkaisuaan toteamalla, että on kääntäessään pyrkinyt olemaan uskollinen ensisijaisesti teoksen hengelle, ja kirjaimelliselle käännökselle siinä määrin kuin se on teoksesta välittyvää tunnelmaa uhraamatta ollut mahdollista. Koreankielistä alkuteosta tuntematta on mahdotonta arvioida, kuinka Smith on tehtävässään onnistunut – Booker-raadin ja kirjailijan itsensä mukaan kuitenkin varsin hyvin. Käännöstyön loppuvaiheessa Smith kävi kirjeenvaihtoa Han Kangin kanssa, joka kommentoi kääntäjän tekemiä ratkaisuja, esitti omia ehdotuksiaan ja vastasi tämän kysymyksiin usein pitkienkin kielen mahdollisuuksia luotaavien pohdintojen kautta.

Deborah Smithin ja Han Kangin tiivis yhteistyö, jonka tuloksena *Vegetaristin* lopullinen englanninkielinen käännös syntyi, selittää osaltaan myös sen, ettei romaania ole suomennettu suoraan koreankielisestä alkuteoksesta vaan Smithin palkitusta englanninkielisestä käännöksestä. Romanin on englannin kielestä suomentanut Sari

Karhulahti, joka on kaksikymmenvuotisen kääntäjänuransa aikana suomentanut ansiokkaasti mm. Jhumpa Lahiria ja Chimamanda Ngozi Adichieta. Karhulahden suomennos onnistuu varsin hyvin tavoittamaan Hanin romaanin painostavan tunnelman ja toisaalta sen kielen eleettömän keveyden. Suomennoksesta välittyvä kielen ja todellisuuden väliin avautuva etäisyys korostaa *Vegetaristin* ytimessä olevaa vierauden ja ulkopuolisuuden tunnetta.

Kuten niin usein käännöskirjallisuuden kohdalla tapahtuu, suurin haaste liittyy suoran esityksen ja vuorosanojen autenttisuuden tavoittamiseen. Jos kuvatut tilanteet eivät toisaalta aina tunnukaan luontevilta, on vaikea sanoa missä määrin se on seurausta alkutekstin tarkoituksellisen vääristyneestä ja liioitellusta todellisuuden kuvauksesta, kulttuurisista merkityseroista tai mahdollisista käännöksiin liittyvistä ongelmista. Karhulahden samoin Smithin englanninkielisestä käännöksestä suomentamana on ilmestymässä ensi vuonna myös Hanin toiseksi viimeisin romaani, englanninkieliseltä nimeltään *Human Acts*, joka palkittiin vuonna 2014 Koreassa Manhae -kirjallisuuspalkinnolla. Siinä Han käsittelee avoimesti Gwangjun verilöylyä, josta Korean lähihistoriaa tunteva lukija saattaa nähdä viitteitä myös *Vegetaristissa*.

”Näen niitä nyt niin usein, etten pysty pitämään niistä lukua: kerrostuneita unia, kauhun palimpsesteja. Yön väkivallantekoja. Muistan selkiytymättömän tunteen, jota en osannut tulkita mutta joka palaa nyt mieleeni vertahyttävän voimakkaana.

Tunnen sietämätöntä inhoa, kovin kauan tukahdutettua. Inhoa, jonka olen yrittänyt aina naamioida rakkaudella. Nyt naamio alkaa murentua.” (37)

Vegetaristin toisen osan muodostava kertomus ”Mongoliläiskä” sai vuonna 2005 korealaisen avantgarde-runoilijan Yi Sangin (1910–1937) nimeä kantavan kirjallisuuspalkinnon, ja romaanissa voikin kuulla kaikuja 26-vuotiaana kuolleen runoilijan tuotannosta. Han Kang on kertonut saaneensa kirjailijanuransa alkuvaiheilla ajatuksen tarinasta, jossa nainen muuttuu kasviksi, osittain juuri Yi Sangilta, jonka eräs säe kuuluu: ”Uskon, että ihmisten pitäisi olla kasveja”. Vuosituhannen vaihteessa ilmestynyt kertomus, englanninkieliseltä nimeltään ”Fruits of My Woman”, poikkeaa kuitenkin sävyltään tyystin *Vegetaristista*.

Vegetaristin päähenkilö Yeong-hye on psyykkisesti rikkinäinen ihminen, mutta niin ovat kaikki teoksen keskeiset henkilöt. Soulin ulkopuolisille kukkuloille tiheän metsän keskelle unohtuneen psykiatrisen sairaalan edessä kasvava jättiläismäinen idänselkova saa romaanissa symbolisen aseman Yeong-hyen sisäisenä kuvana. Yeong-hye ei halua olla enää ihminen; hän haluaa olla idänselkovan lailla syvälle maan sisään juurensa ulottava puu, joka saa kaiken tarvitsemansa ravinnon maaperään imeytyneestä, elämää ylläpitävästä vedestä. Kerronnan edetessä kohti romaanin viimeistä osaa Yeong-hyen oma ääni vaimenee samalla kun hänen psyykinen ja fyysinen tilansa heikkenee. Teoksen päättävässä viimeisessä osassa nimeltä ”Liekehtiviä puita” lähes ruumiittomaksi kuihtunut mutta kehollisen yhtä hyvin kuin psyykkisen kärsimyksen kautta yhä ihmisyyteen sidottu Yeong-hye esittää sisarelleen kysymyksen, johon tällä ei ole vastausta: ”Onko kuolema loppujen lopuksi paha asia?” (186)

Hanin romaani avaa myös lukijansa eteen joukon kysymyksiä, joihin se ei tarjoa lopullista ratkaisua. Osa teoksen hämmentävyydestä ja outoudesta liittyykin juuri siihen, että Han ei

missään vaiheessa nimeä tai selitä tapahtumia tai henkilöidensä motiiveja. Teos jättää lukijan pohdittavaksi missä kulkee vapaan tahdon ja seksuaalisen hyväksikäytön välinen raja, tai milloin vapautuminen ympäröivän yhteiskunnan normaaleina pitämistä mutta toisinaan mielivaltaisista säännöistä muuttuu mielisairaudeksi. Avoimeksi jää myös kysymys siitä, onko Yeong-hyen päätös kieltäytyä lopulta kokonaan sekä syömästä että puhumasta vapaaehtoinen vai traumaattisen menneisyyden sanelema. Kuinka on mahdollista olla ihminen tekemättä väkivaltaa toisille ihmisille, muille eläville olennoille, ympäristölle tai itselleen? Onko lihansyönnistä kieltäytyminen sairautta, vai onko lihansyöntiä psyykkisen ja fyysisen terveyden osoituksena pitävä yhteiskunta itsessään sairas? Väkivallasta irtisanoutuminen merkitseekin Yeong-hyelle samanaikaisesti ihmisyydestä irtisanoutumista; puut eivät puhu, eivätkä syö.

Tarvitsee tuskin katsoa ajassa tai paikassa kovinkaan kauas nähdäkseen saman minkä Yeong-hye yöllisten kauhujensa näyttämöllä kohtaa. Ihminen on väkivaltainen olento, vain väkivallan muodot vaihtelevat: välinpitämättömyys toisen ihmisen kärsimystä kohtaan on väkivaltaa siinä missä seksuaalinen hyväksikäyttökin. Itsekäs ja vaimonsa tunteista piittaamaton aviomies, fyysistä väkivaltaa kaihtamaton isä, Yeong-hyen rikkonaista mieltä manipuloimalla seksuaalisia fantasioitaan toteuttava lanko ja viime kädessä myös pakkokeinoja käyttävä psykiatrisen sairaalan hoitohenkilökunta ovat kaikki kuvia ihmisyyden varjopuolesta, siitä erottamattomasta osasta ihmisyyttä, jonka Yeong-hye tahtoo hylätä.

Han ei päästä lukijaansa helpolla, sillä *Vegetaristi* vaatii lukijaltaan herkkyyttä havaita asioita, joita ei sanota ääneen tai kirjoiteta näkyviin, ja kestävyyttä jatkaa brutaaleilta ja groteskeilta tuntuvien yksilön ruumiillisen ja henkisen koskemattomuuden rajoja koettelevien kohtausten ylitse. Lukukokemustani värittänyt teoksen lukemiseen ja siitä kirjoittamiseen liittyvä vaikeus on merkinnyt osaltaan myös haluttomuutta arvioida Hanin romaania koreankielistä alkutekstiä ja korealaista kulttuurista kontekstia tuntemattomasta eurooppalaisesta näkökulmasta. Sen sijaan olen halunnut lähestyä romaania mahdollisimman pitkälle sen itsensä asettamista lähtökohdista, antaen Yeong-hyen äänen kulkea vapaana ja itsenäisenä omani rinnalla. Vaikka romaanin vaikea aihe ja suorasukainen ilmaisu koettelevat paikoitellen sietokykyä, teos palkitsee lopulta lukijansa tavoittamalla jotakin sellaista ihmisenä olemiseen olennaisesti liittyvää, jota on vaikea pukea sanoiksi. Kauhu ja tyyneys kulkevat Hanin tekstissä käsi kädessä: ihmisen hauraus ja ihmisyyteen sisältyvä kyky tuhota ja hajottaa ovat teoksessa voimakkaasti läsnä, mutta viimeisessä osassa sanattoman kärsimyksen alta kohoavat hiljaisina ja vääjäämättöminä kuin versot mustasta maasta myös rakkaus ja myötätunto toisen ihmisen kärsimystä kohtaan.

Vegetaristia lukiessani havahtuin toistuvasti pohtimasta, mistä teos oikeastaan kertoo. Konkreettisella tasolla teos tarkastelee syömisen ja seksuaalisuuden välistä suhdetta sekä näiden kahden perustavan inhimillisen tarpeen merkitystä sekä ihmisen että muiden elävien olentojen kannalta. Kansitekstin mukaan romaani kertoo ainakin halusta ja kontrollista sekä sen vastustamisesta. Syvemmillä, pinnanalaisella tasolla romaanin voi kuitenkin nähdä myös tutkielmana siitä, mikä ihmisyydessä on kaikkein arvokkainta ja samalla kaikkein haurainta. *Vegetaristi* on hätkähdyttävä kertomus väkivallan vastustamisesta ja halusta seurata omaa tietään, mielen järkkymisestä, vapaudesta ja vallasta sekä niihin erottamattomasti kuuluvasta vastuusta, itsekkyydestä ja epäitsekkyydestä, ihmisen ja ihmisen ulkopuolisen luonnon suhteesta sekä niiden välillä vallitsevasta epätasapainosta. Hanin romaani on paitsi kaunis ja syvästi järkyttävä kuvaus ihmisen pienuudesta ja hallinnan menettämisestä, myös ajankohtainen muistutus ihmisen ja ihmiselämän ehdot määrittävän maailman hauraudesta:

teos muistuttaa meitä siitä, että ajatus hallinnan mahdollisuudesta on ihmiselle tarpeellinen kuvitelma, mutta illuusiota yhtä kaikki.

”Katso sisko. Seison käsilläni, ja vartalostani kasvaa lehtiä ja kämmenistäni juuria, jotka kaivautuvat maahan. Yhä syvemmälle... Niin, levitän jalat, levitän ne haralleen, koska haluan että niiden välistä puhkeaa kukkia...” (152)

Han Kang: *Vegetaristi*. Suom. Sari Karhulahti. Gummerus, 2017. 215 s.

Han Kang: *The Vegetarian*. Trans. Deborah Smith. Portobello Books, 2015. 160 p.

Kirjoituksessa on käytetty lähteinä seuraavia artikkeleita:

Ahola, Suvi. ”Eteläkorealainen Han Kang joutui kulttuuriministerin mustalle listalle – syynä kirja, jossa nainen haluaa olla kasvi”. *Helsingin Sanomat* 10.3.2017.

Alter, Alexandra. “*The Vegetarian*, a Surreal South Korean Novel.” *The New York Times* 2.2.2016.

Doo, Romy. “*The Vegetarian* translator speaks out.” *The Korea Herald* 15.6.2016.

Freud, Sigmund. ”*Das Unheimliche* – epämukavuuden elämyksestä”. Teoksessa Sigmund Freud, *Murhe ja melankolia sekä muita kirjoituksia*. Suom. Markus Lång. Tampere: Vastapaino, 2005, 29–68.

Han, Kang and Deborah Smith. “Han Kang and Deborah Smith: ‘It is fascinating to ponder the possibilities of language.’” *The Guardian* 21.5.2016.

Khakpour, Porochista. “*The Vegetarian*, by Han Kang.” *The New York Times* 2.2.2016.

Lee, Krys. “Violence and Being Human: A Conversation with Han Kang.” *World Literature Today* May 2016.

Yun, Suh-young. “*Vegetarian* gave hope for future of Korean literature.” *The Korea Times* 13.1.2017.

Anna Pehkoranta, FT, on kirjallisuudentutkija Jyväskylän yliopistosta